

Het Avondmaal:

- ‘Toen ze verder aten nam Jezus een brood, sprak het zegengebed uit, brak het brood en gaf de leerlingen ervan met de woorden: ‘Neem, eet, dit is mijn lichaam.’ En hij nam een beker, sprak het dankgebed uit en gaf hun de beker met de woorden: ‘Drink allen hieruit, dit is mijn bloed, het bloed van het verbond, dat voor velen wordt vergoten tot vergeving van zonden. Ik zeg jullie: vanaf vandaag zal ik niet meer van de vrucht van de wijnstok drinken tot de dag komt dat ik er met jullie opnieuw van zal drinken in het koninkrijk van mijn Vader.’ (Mat. 26: 26 t/m 29)
- Over de instelling van het Avondmaal lezen we in: Mat. 26: 26-29; Marc. 14: 22-25; Luc. 22: 15-20 en 1 Kor 11: 17-34. Zie voor de betekenis ervan ook 1 Kor. 10: 14-22.
  - Christus zelf is de Gastheer: Hij nodigt uit en Hij deelt uit.
  - Avondmaal vieren is een opdracht: neem, eet, drink.
  - Het Avondmaal wijst terug naar het lijden en sterven van Christus én het wijst vooruit naar Zijn wederkomst en het gemeenschapsleven in Zijn Vaders Koninkrijk.
  - Het wordt gevierd met brood.
    - Brood verwijst naar Christus' lichaam zelf en naar de gemeente als Zijn Lichaam:
      - Het gebroken brood verwijst naar het gekruisigde lichaam van Christus: ‘Hij leed en stierf voor ons: in onze plaats en om ons te redden: ‘Hij heeft in zijn lichaam onze zonden het kruishout op gedragen, opdat wij, dood voor de zonde, rechtvaardig zouden leven. Door zijn striemen bent u genezen.’ (1 Petr. 2 vs. 24)
      - Het brood verwijst ook naar de *eenheid* van Christus' gemeente: ‘Maakt het brood dat wij breken ons niet één met het lichaam van Christus? Omdat het één brood is zijn wij, hoewel met velen, één lichaam, want wij hebben allen deel aan dat ene brood.’ (1 Kor. 10: 16, 17 en datzelfde geldt ook voor de beker: vs. 16)
    - Paulus waarschuwt in 1 Kor. 11: 17-34 voor een *onwaardige manier* van Avondmaal vieren. Dit gebeurt bijv. als een deelnemer aan het Avondmaal geen “respect en liefde heeft voor de medegelovigen, die door hetzelfde lijden en sterven van de Here Jezus zijn verlost en die door Hem tot Zijn lichaam zijn samengevoegd” (Studiebijbel CvB). Denk aan het egoïsme van de rijken die bij de maaltijd alleen aan zichzelf dachten.
  - Het wordt gevierd met de vrucht van de wijnstok: wijn / druivensap.
    - De vrucht van de wijnstok verwijst naar het bloed van Christus, teken van Zijn leven / levenskracht tot verzoening van onze zonden gegeven:
      - ‘Want het bloed is de levenskracht van een levend wezen. Ik heb het jullie gegeven om er op het altaar de verzoeningsrite mee te voltrekken, want bloed kan, als levenskracht, verzoening bewerken.’ (Lev. 17:11)
      - ‘Volgens de wet wordt inderdaad vrijwel alles met bloed gereinigd, want als er geen bloed wordt uitgegoten, vindt er geen vergeving plaats.’ (Hebr. 9: 22)
      - ‘Net zo zeker is het dat Christus, die eenmaal is geofferd om de zonden van velen te dragen, voor een tweede maal zal verschijnen om te redden wie hem verwachten, ..’ (Hebr. 9: 28, zie ook vs. 25 en 26).
      - ‘Maar gaan we onze weg in het licht, zoals hijzelf in het licht is, dan zijn we met elkaar verbonden en reinigt het bloed van Jezus, zijn Zoon, ons van alle zonde. Als we zeggen dat we de zonde niet kennen, misleiden we onszelf en is de waarheid niet in ons. Belijden we onze zonden, dan zal hij, die trouw en rechtvaardig is, ons onze zonden vergeven en ons reinigen van alle kwaad.’ (1 Joh. 1: 7 t/m 9)

Het Avondmaal is dus voor allen bedoeld die hun zonden erkennen en ermee willen breken, die hun heil van Jezus alleen verwachten en die daarom alleen in Zijn licht willen leven. (Vgl. ook 1 Kor. 6: 9 en 10; 1 Kor. 10:21.)

- Het Avondmaal wordt met regelmaat binnen de (huis)gemeente gevierd:
  - Hd. 2 vs. 26: Elke dag kwamen ze trouw en eengezind samen in de tempel, braken het brood bij elkaar thuis en gebruikten hun maaltijden in een geest van eenvoud en vol vreugde.
  - Hd. 20 vs. 7: Op de eerste dag van de week kwamen we bijeen voor het breken van het brood.
- Het Avondmaal is het teken van een nieuw verbond:
  - ‘Zo is hij [= Christus] dan de bemiddelaar van een nieuw verbond; hij is immers gestorven om ons te verlossen van de overtredingen tegen het eerste verbond. Nu kunnen allen die geroepen zijn het beloofde eeuwige erfdeel ontvangen.’ (Hebr. 9: 15)
  - Nadat het volk Israël uit Egypte was vertrokken, sloot de HEER met hen een verbond bij de Sinai en Hij gaf hun regels om naar te leven (vaak samengevat met de term “wet”). Denk o.a. aan de tien verbondswoorden in Ex. 20. Deze regels werden echter al snel overtreden. Daardoor brachten de Israëlieten Gods vloek over zich (Gal. 3: 10 t/m 13):
    - ‘Vervloekt is eenieder die niet alles doet wat het boek van de wet bepaalt’ (Dt. 27: 26). [...]
    - Maar Christus Jezus heeft ons vrijgekocht van deze vloek door voor ons te worden vervloekt, want er staat geschreven: ‘Vervloekt is ieder mens die aan een paal hangt.’ (Dt. 21:23).
  - Het is dus geen toeval dat Christus aan een kruis (→ paal) stierf!
    - ‘Met het oude verbond konden mensen God alleen bereiken door tussenkomst van priesters en offerdiesten. Met Jezus’ dood aan het kruis kwam het nieuwe verbond tussen God en ons tot stand. Nu kunnen alle mensen persoonlijk tot God komen en met Hem communiceren. [...] Het nieuwe verbond vervangt het oude niet, maar maakt het helemaal compleet door alles te ‘vervullen’, waarnaar in het oude verbond werd uitgezien” (bron: “Het Leven”)
- Het Avondmaal verwijst naar het lijden en sterven van Christus aan het kruis. Dit wordt in o.a. 1 Pt. 1: 18 en 19 beschreven als het *vrijkopen* (uit de macht van de zonde). We zijn geen *slaven* meer van de zonde, maar *kinderen* van God (Gal. 4:5), met de opdracht elkaar in liefde te dienen (Gal. 5: 13) en vol ijver het goede te doen (Tit. 2:14).
- Mogen kinderen ook aan het Avondmaal?
  - Voorstanders:
    - ja, want het Avondmaal / Paasmaal ligt in het verlengde van de Paschamaaltijd (vgl. 1 Kor. 5 vs. 7: ‘ons pesachlam, Christus, is geslacht.’) en de kinderen namen ook deel aan die maaltijd, waarbij de vader eerst de betekenis van de maaltijd uitlegde (Ex. 13: 8).
    - Bovendien: Christus is de Gastheer (1 Kor. 1: 20 → “de maaltijd van de Heer”) en Hij nodigde de kinderen toch uit om bij Hem te komen? (Luc. 18:16)
  - Tegenstanders:
    - - nee, want kinderen begrijpen de betekenis van het Avondmaal niet echt. Of:
    - - nee, want kinderen hebben nog geen echt persoonlijk geloof / zijn nog niet wedergeboren.

“In an unworthy manner. In the unloving and self-centred manner that characterized some of the Corinthians at their unruly *agape* supper (vv. 20-22)” [NIV STUDY BIBLE]

“In an unworthy manner refers to the way in which a person eats the Lord’s Supper. The Corinthians had been making the meal a time of overeating and getting drunk rather than a time of reflecting on the death and resurrection of the Lord Jesus Christ.” [NKJV STUDY BIBLE]

1 Kor. 11:29 “without discerning the body of Christ. The word “body” may refer to either the partakes of the Lord’s Supper without recognizing that it symbolizes Christ’s crucified body. But in that case, why is the blood not mentioned? The second view means that the participant is not aware of the nature of the church as the body of Christ, resulting in the self-centred actions of vv. 20-21.” [NIV STUDY BIBLE]

The first view means that the person who partakes of the Lord’s Supper is not aware of the nature of the church as the body of Christ, resulting in the self-centred actions of vv. 20-21.” [NIV STUDY BIBLE]

N is van nachtmaal

Al snel nadat Luther zijn 95 stellingen aan de Wittenbergse kerkdeur had gespijkerd, raakte het kerkelijke leven in een stroomversnelling. Was Luthers protest eerst nog gericht tegen de pauselijke afaathandel, weldra kwam hij met meer bezwaren tegen de toenmalige leer en traditie van de kerk. Het sacrament van brood en wijn, bijvoorbeeld, was voor hem niet langer een noodzakelijk, dagelijks herhaald offer van Christus. Hij vond ook dat de priester bij het uitspreken van de instellingswoorden niet langer met de rug naar de gemeente moest staan. In plaats van offer moest dit sacrament weer worden wat het ooit was: een gemeenschappelijk gebeuren. Daarom gaf Luther het ritueel een nieuw woord: *abendmal*. 'Lieve lui geeft men vele namen' luidt een spreekwoord in het oosten van ons land. Nu, dat geldt zeker voor dit sacrament.

Maaltijd

Als de term 'avondmaal' van Luther komt, hoe heette het sacrament dan voor de Reformatie? Paulus noemt deze viering 'tafel des Heren/van de Heer' (1 Kor. 10:21) en 'maaltijd des Heren/van de Heer' (1 Kor. 11:20). In de tweede eeuw raakte de naam *eucharistia* in zwang, het Griekse woord voor 'dankzegging'. Aanvankelijk verwees dit woord naar de dankzegging die voorafging aan het vieren van de maaltijd, maar duidde al gauw het hele gebeuren aan. Pas in het midden van de zestiende eeuw, door de protestantse controverse met Rome, duikt het in het Nederlands op. Het is dan al een woord dat bij de Roomse kerk hoort, en zo is het gebleven.

Hetzelfde geldt voor 'communie', afkomstig van het Latijnse *communio* 'gemeenschap'. Het schijnt kerkvader Augustinus te zijn geweest die deze term voor het sacrament in de westerse kerk populair heeft gemaakt. Hij greep daarbij terug op 1 Kor. 11:16 waar Paulus spreekt over de gemeenschap met het bloed (wijn) en het lichaam (brood) van Christus. In het Nederlands komt het, via het Frans, pas rond 1400 voor, als *communioen*. In de (calvinistische) Anglicaanse kerk is *communion* een gewoon woord voor het sacrament gebleven, bij de Nederlandse nazaten van de Hervorming kreeg *communie* een rooms luchtje. In de zestiende eeuw was dat nog niet zo bij de 'vaderen'. Men discussieerde op diverse synodes over de wenselijkheid van de *krankencommunie*: mocht je langdurig bedlegerigen thuis het sacrament bedienen of niet?

Al heeft *communie* niet doorgezet bij de protestanten, opvallend is dat in de reformatorische kerkrechtelijke literatuur wel over *communicanten* wordt gesproken als het over avondmaalgangers gaat. En het klassieke avondmaalsformulier noemt deelnemen aan de viering *communiceren*.

De mis, ten slotte, omvat de hele dienst rond het sacrament, met gezangen, gebeden, offer, en heen-zending (in het Latijn *missa*). De geleerden zijn het niet eens over de oorsprong van dit woord. Volgens sommigen werd dit in de vroege kerk voor de communie uitgesproken als teken dat de catechumenen (de ongedoopte leden) de kerk verlaten moesten. Volgens anderen klonk het na de viering. Zo is het in ieder geval later opgevat en zei de priester aan het eind: *Ite, missa est* 'Ga heen, het is heen-zending'. Ook 'mis' wordt nu geassocieerd met de Roomse kerk. Zwarte broeders mogen graag censureren als je 'Kerstmis' zegt. Gereformeerden horen toch 'kerstfeest' te zeggen? Maar het woordje 'Paaps' (= Rooms) in de zinsnede 'paapse mis' (Heidelbergse Catechismus) staat er niet voor niets, omdat de luthers en de term wel bleven gebruiken voor de avondmaalsdienst (denk maar aan Bachs Hohe Messe).

Nachtmaal

In de meest recente bijbelvertalingen zul je het woord 'avondmaal' voor het sacrament niet tegenkomen. Het Griekse woord *deipnon* dat Paulus gebruikt voor 'maaltijd' geeft meestal een gezamenlijke maaltijd aan het eind van de middag/begin van de avond aan. Terwijl Luther voor *abendmal* koos, gaven Zwingli, Bucer en Bullinger de voorkeur aan *nachtmaal*. Het is een verschil in dialect: in Zuid-Duitsland en Zwitserland noemde men de laatste maaltijd van de dag 'nachtmaal', terwijl men in Noord-Duitsland 'avondmaal' zei. Met allerlei protestantse lectuur bereikten beide Duitse woorden ons land in de loop van de zestiende eeuw en begonnen een concurrentiestrijd die pas in de achttiende eeuw definitief in het voordeel van 'avondmaal' beslecht werd. Dat komt mede doordat de Statenvertaling Luther volgde en voor 'avondmaal' koos in 1 Kor. 11:20. Maar tot ver in de zeventiende eeuw bleven dominees preken over het onderscheid tussen 'dat Nachtmal des Heeren ende de Paepsche misse' (HC, vraag 80) en lazen voorafgaande aan het Avondmaal het 'Formulier om dat heylighe Nachtmal te houden'. De terminologie werd langzamerhand stilzwijgend in herdrukken aangepast. Uit oude kerkenraads- en classisverslagen krijg ik de indruk dat 'nachtmaal' in de achttiende eeuw in de noordelijke provincies nog het gangbare woord was, terwijl het bijvoorbeeld in Ridderkerk al na 1600 niet meer gebruikt wordt. In Friesland zegt men trouwens nog steeds *nachtmiel*. In psalm 23 (berijming Liedboek) zingt David van het 'nachtmaal der genade', een dichterlijke toespel op het Avondmaal. Zo heeft dat oude woord nieuw leven gekregen in de gemeentezang. Had de dichter Martinus Nijhoff een nostalgische bui toen hij aan het (be)rijmen was? Volgens mij zocht hij een woord van twee lettergrepen. Soms moet men pragmatisch zijn.

Prof. dr. R.H. Bremmer is universitair hoofddocent Engelse filologie en bijzonder hoogleraar Friese taal en letterkunde aan de Universiteit te Leiden.

(Nederlands Dagblad, 15 september 2006)